

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.101:339.137.02

В.Ф. Гамалій, проф., д-р фіз.-мат. наук

Кіровоградський національний технічний університет, м.Кіровоград, Україна

О.М. Кошик, ст.наук. співр., канд.екон. наук

ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України, м.Київ, Україна

Н.І. Легінькова, доц., канд. екон. наук

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету, м.Кіровоград, Україна

Аналіз здійснення структурної модернізації економіки України

У статті розглядаються проблеми структурної модернізації економіки України та шляхи їх вирішення. Як ключовий фактор такої модернізації розглядається проведення реіндустріалізації країни на новій технологічній основі. Аналізується сучасний досвід використання вільних економічних зон, в тому числі технопарків, а також індустріальних парків в різних країнах.

структурна модернізація, інвестиції, вільні економічні зони, технопарки, індустріальні парки

В.Ф. Гамалій, проф., д-р фіз.-мат. наук

Кіровоградский национальный технический университет, г. Кировоград, Украина

А.М. Кошик, ст.научн. сотр., канд.экон. наук

ГО «Институт экономики и прогнозирования» НАН Украины, г. Киев, Украина

Н.И. Легинькова, доц., канд. экон. наук

Кировоградская летная академия Национального авиационного университета, г. Кировоград, Украина

Анализ совершения структурной модернизации экономики Украины

В статье рассматриваются проблемы структурной модернизации экономики Украины и пути их решения. Как ключевой фактор такой модернизации рассматривается реиндустриализация страны на новой экономической основе. Анализируется современный опыт использования свободных экономических зон, в том числе технопарков, а также индустриальных парков в разных странах.

структурная модернизация, инвестиции, свободные экономические зоны, технопарки, индустриальные парки

Постановка проблеми. Незалежна Україна отримала в спадщину досить деформовану структуру економіки, з високою питомою вагою сировинних та галузей з низьким рівнем доданої вартості, виробничий апарат економіки був значною мірою застарілим та зношеним. Проте в останні десятиліття ці проблеми значною мірою не тільки не вирішувалися, але навіть загострювалися, відбувалося накопичення структурних деформацій. Фіксувалася поступова деіндустріалізація країни, яка значно прискорилося у 2014 – 2015 роках. Тому проблема структурної модернізації економіки України стала ще більш актуальною з точки зору підвищення її конкурентоспроможності в умовах існуючого в світі розподілу праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні над проблемами структурної модернізації активно працюють такі фахівці, як Ю. Бажал, А. Гальчинський, Н. Гражевська, А. Даниленко [7, с. 15-17], В. Геєць [1], С. Кіреєв, І. Крючкова, Л. Шабліста, Т. Шинкаренко та інші. Структурну модернізацію найчастіше пов'язують із проблемою переходу від «традиційного» (докапіталістичного, аграрного, патріархального і т.п. – залежно від ідейно-методологічного контексту конкретних теорій) до сучасного промислового, індустріального та постіндустріального суспільства.

Даниленко А. розглядає фактори зміни структури економіки України як один з факторів мінімізації та подолання ризиків фінансової дестабілізації в країні [5], а також аналізує структурну трансформацію економіки як фактор впливу на монетарну сферу України [7]. Геєць В. розкриває вплив глобалізації на внутрішній розвиток країни у взаємодії світового та національного з використанням стратегії співпраці. Він обґрунтував ендогенно орієнтовану модель розвитку, спираючись на яку можливо забезпечити новий виток – до суспільства й економіки знань [1]. Гражевська Н. розглядає структурну модернізацію економіки як необхідний фактор забезпечення її конкурентоспроможності в сучасному глобальному ринку. Шинкаренко Т. розглядає закономірності макроструктурних змін і залежність динаміки економічного зростання від структури економіки за видами економічної діяльності. Досліджені структурні зрушення, що відбуваються в економіці України у розрізі агрегованих та стратегічних секторів економіки в процесі трансформації порівняно із загальносвітовими тенденціями.

Проблеми промислової політики в європейських країнах як необхідного елементу структурної модернізації їх економік розглядаються в ґрунтовному дослідженні РАН «Промислова політика європейських країн» [4].

Оскільки ситуація зі структурною трансформацією економіки постійно і стрімко змінюється, причому часто не в позитивному напрямку, актуальність подальшого дослідження цієї проблеми не тільки зберігається, але й збільшується.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення деяких проблем структурної модернізації економіки України та розробка підходів до їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Незалежна Україна успадкувала від УРСР вкрай деформовану економічну структуру та застарілий виробничий апарат з надзвичайно високим рівнем зносу. У 1992 – 2013 роках структурні деформації лише посилювалися, що знаходило свій вияв у так званій «негативній структурній перебудові». Відбувалося зростання долі сировинних галузей та галузей з низького ступеню обробки й з малою долею доданої вартості, питома вага високотехнологічних та наукоємних галузей з високим рівнем доданої вартості зменшувалася. Практично була втрачена легка промисловість, яка забезпечувала значну частину надходжень у державний та місцеві бюджети. Її доля в створенні ВВП впала у 10 разів, до 1%. В цілому, фіксувалася поступова деіндустріалізація країни.

Ситуація значно погіршилася в 2014-2015 роках в зв'язку з втратою значної частини виробничого потенціалу в Криму та проведенням АТО, а також з економічною політикою, зокрема, промисловою. Відбулося обвальне падіння промислового виробництва в 2014 році, згідно з уточненими даними Держстату, на 10,7% після зменшення на 4,7% у 2013 році та 0,5% - у 2012 році. У 2015 році падіння прискорилося до 13,4% з 10,7%, зафіксованих роком раніше. У річному вираженні, за січень-грудень 2015 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року, зростання виробництва не зафіксовано у жодній з галузей економіки.

Найбільше падіння виробництва в грудні 2015 року, порівняно з груднем 2014 року, зафіксовано в постачанні електроенергії, газу і пари – на 10,9%, у хімічній промисловості – на 8,5%, у текстильному виробництві – на 7,4%, у харчовій промисловості – на 7,3%, у видобутку сирової нафти і природного газу – на 6,4%. Найбільше падіння в річному вираженні зафіксоване у видобутку кам'яного та бурого вугілля – на 38,1%, у виробництві коксу і продуктів нафтопереробки – на 21,9%, у металургії – на 16,4% (дані приводяться без урахування Криму, а також зони проведення АТО).

Деяке незначне поліпшення економічної та промислової динаміки на початку 2016 року пояснюється, перш за все, низькою базою статистичних співставлень. Воно

ніякою мірою не зможе компенсувати скорочення промислового виробництва майже на чверть за 2014 – 2015 роки.

Великий негативний вплив на всю економіку може спричинити скорочення виробництв металургії. Незважаючи на довготривалі негативні тенденції, ця галузь досі забезпечує більше 30% валютних надходжень в країну: 30% та 10% ВВП.

Значною мірою негативна динаміка економіки зумовлена суттєвим погіршенням ситуації з експортом. У 2014 році через різке падіння обсягів ВВП більш ніж на 28,1% (з 182 млрд. до 131 млрд.) різко скоротився і обсяг експорту – на 15% товарів і на 25% - послуг. Це означає, що країна недоотримала принаймні 12,5 мільярдів доларів.

У 2015 році падіння експорту продовжилося: в грошовому вимірі й експорт, й імпорт скоротилися за рік майже на третину – до \$ 38,13 млрд. і \$ 37,5 млрд. відповідно. При цьому втрату значної частини ринків Росії та в цілому СНД не вдалося компенсувати, як очікувалося, збільшенням поставок в країни ЄС. Експорт до цих країн за рік впав на 23% (в СНД – на 47%).

Поглиблення негативних тенденцій у зовнішній торгівлі продовжується і у 2016 році. Негативне сальдо торгівлі України товарами в січні поточного року склало \$295 млн. в порівнянні з \$38,8 млн. в січні 2015 року. Згідно з даними Держстату, це пов'язане зі зниженням експорту товарів за місяць на 31,9% – до \$2,043 млрд., тоді як імпорт знизився на 23% – до \$2,338 млрд.

Значною мірою ця тенденція пояснюється згортанням зовнішньоекономічних зв'язків з РФ. Експорт до неї за січень скоротився на 45,1%, імпорт – на 57,6%. Внаслідок цього її частка в структурі експорту зменшилася до 7,9%, імпорту – до 11,5%. При цьому, як і в цілому за 2015 рік, компенсувати понесені втрати за рахунок поставок в ЄС не вдалося. Вони знизилися на 11,7% по відношенню к січню минулого року, тоді як імпорт скоротився на 17,2%. Оскільки квоти на поставку продовольчих товарів в ЄС майже вичерпані, можна прогнозувати подальше погіршення ситуації.

Навряд чи в найближчій перспективі ситуація в зовнішній торгівлі з ЄС нормалізується. Тому структурна модернізація економіки України, яка б зробила її продукцію конкурентоспроможною на світовому ринку, в тому числі ринку розвинутих країн, ЄС, стає як ніколи важливою для виживання української економіки. При цьому ключову роль повинна відігравати реіндустріалізація на новій технологічній базі. Одностороння орієнтація на розвиток АПК безперспективна.

Світовий досвід показує, що в усіх розвинутих країнах індустриальний сектор переважає. Перетворення сільського господарства та в цілому АПК в провідну галузь економіки України не дозволить вирішити проблему зайнятості основної частини населення. А це поглибить і без того крупно масштабну депопуляцію, буде сприяти трудовій міграції кадрів, перш за все, висококваліфікованих, за кордон.

Крім того, світовий досвід показує, що така орієнтація сприяє монокультурності сільського господарства, що, в свою чергу, може створити серйозні проблеми для забезпечення продовольчої безпеки країни. Брак харчових продуктів характерний саме для аграрних країн, в розвинутих індустриальних країнах така проблема не існує.

Ключовою перешкодою для здійснення структурної модернізації економіки, реіндустріалізації є брак інвестицій як зовнішніх, так і внутрішніх. У 2014 році обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в порівнянні з 2013 роком знизився на \$12,2 млрд. Причому падіння інвестицій з Кіпру, через який український і російський бізнес традиційно реінвестують в Україну, склало \$5,5 млрд., а з РФ - \$1,5 млрд. Обсяг ПІІ в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 31 грудня 2015 року склав \$43,371 млрд., що на \$2,373 млрд. або на 5,19% нижче показника на початок року, який був на рівні \$45,745 млрд.

Проте, крім проблеми недостатності ПІІ в кількісному вимірі, існує й проблема їх низької якості. Традиційно переважаюча частка надходжень в Україну прямих інвестицій - це реінвестиції українського і російського бізнесу. Фактично це повернення виведених з країни капіталів. У 2014 році ця категорія інвесторів вклала в Україну близько 16,5 мільярдів доларів або 36% від загального обсягу інвестицій. Тобто, в Україну приходять інвестиції бізнес-структур, які мають досвід роботи в умовах надмірного державного втручання в економічну діяльність, у корумпованому середовищі.

Але залучення інвесторів з високорозвинених країн як раз створює умови для структурної модернізації економіки. Воно пов'язане з припливом в країну сучасних технологій, прогресивного досвіду організації та управління виробництвом, створює кращі умови для роботи висококваліфікованих фахівців з-за кордону. Ці можливості використовуються лише в незначній мірі. Внаслідок поганого інвестиційного клімату в Україні, почалося згорання і тих проєктів, які пов'язані з поверненням виведених капіталів.

Незважаючи на усі зусилля, принципово покращити інвестиційний клімат в Україні досі не вдалося. Як приклад успіху в дерегуляції економіки трактується те, що в останньому рейтингу Doing Business Україна зайняла 83 місце, піднявшись на 4 сходинки. Поте це не та динаміка, яка б могла свідчити про покращення інвестиційного клімату [8].

Згідно з даними рейтингу, із 189 країн Україна знаходимося нижче середнього за такими позиціями: врегулювання неплатоспроможності – 141 місце, дозволу на будівництво – 140 місце, підключення до електромереж – 137 місце, міжнародна торгівля – 109 місце і сплата податків – 107 місце.

Не вирішені питання легкості створення бізнесу та виходу з нього, адміністрування податків. В Україні на сплату податків витрачається 350 годин, у той час як у країні-лідері Катарі – всього 41 година; процедура банкрутства займає майже 3 роки, коли, наприклад, у Фінляндії – менше року, а дозволи на будівництво обходяться в 15% від вартості самого будівництва, коли в Сінгапурі всього 3%.

Дуже погана ситуація із підключенням електромереж. Україна посідає за цим показником 137-ме місце. У країні-лідері – Республіці Кореї – процес підключення займає 18 днів. В Україні – 263 дня, випереджаючи лише Бангладеш, Мадагаскар, Південний Судан, Гвінею-Бісау та Ліберії. Оскільки ж в Україні у фізичному плані немає браку електромереж, основними перешкодами є надзвичайно значні адміністративно – бюрократичні бар'єри, високий рівень корупції при здійсненні цих процедур.

За даними Світового банку, країни, що потрапляють у десятку рейтингу Doing Business, отримують у 50 разів більше прямих іноземних інвестицій ніж ті, що перебувають в останній десятці рейтингу. Проте, навіть при реалізації існуючих планів по поліпшенню місця України в наступному рейтингу на 13 позицій, вона по рівню дерегуляції залишиться серед країн – аутсайдерів. При цьому серйозні проблеми виникають як при проходженні через ВР законодавчих актів, так і при їх розробці та реалізації.

Як показує досвід, в Україні дійсно реформаторські норми по дерегуляції легко блокуються бюрократичними структурами шляхом прийняття підзаконних актів. Тай в самих законах часто містяться норми, скеровані на розширення «хабароємних» адміністративних функцій державних органів. Ефективний механізм протидії цьому відсутній.

А, як свідчить досвід країн – лідерів по умовах легкості ведення бізнесу, на всіх стадіях розробки, прийняття, реалізації законодавчих актів по дерегуляції позитивну

роль відіграють спеціалізовані органи, які наділені широкими повноваженнями щодо відхилення норм, які не відповідають умовам розвитку підприємницької діяльності. Причому така практика використовується не тільки в розвинених країнах, але й в країнах, що розвиваються.

Прикладом може бути досвід Мексики, де протягом десятиліть успішно функціонує відповідний орган. В Україні Державна регуляторна служба України таких повноважень фактично не має.

Без реалізації ефективної політики дерегуляції неможлива повномасштабна детінізація економіки. А тіньова економіка по своїй суті є перешкодою для модернізації, структурної перебудови. Як показав досвід, зниження Єдиного соціального внеску практично не вплинуло на детінізацію, зокрема, виплат заробітних плат. Будь-яке зниження податкового тиску не призведе до тінізації, якщо умови ведення бізнесу не будуть радикально поліпшені.

За деякими оцінками, надмірний адміністративний тиск призводить до втрати приблизно 20% чистого прибутку. Це, звичайно, вкрай ускладнює накопичення ресурсів для проведення структурної модернізації.

Поганий інвестиційний клімат негативно впливає й на внутрішні інвестиції в країні. Капітальні інвестиції в Україні за січень-вересень 2015 скоротилися на 6%, тоді як за підсумками першого півріччя спад становив 9,2%, першого кварталу – 14,8%, а за 2014 рік – 24,1%. Відомство нагадує, що за підсумками першого кварталу 2014 року спад становив 23,1%, першого півріччя – 17,5%, дев'яти місяців – 23%.

Серйозною перешкодою для структурної модернізації економіки стало погіршення ситуації в банківській сфері. Зокрема, навряд чи можна погодитися з практикою масової ліквідації невеликих та малих банків. Як показує зарубіжний досвід, саме малі та середні банки найбільш ефективно співпрацюють з малим та середнім бізнесом (МСБ), ефективно забезпечуючи його значними ресурсами для модернізації.

Аргумент, що в Україні комерційних банків «забагато», не витримує ніякої критики. Кількість комерційних банків у США перевищує 7000. І саме тому можлива реалізація потенціалу МСБ у структурній модернізації економіки, зокрема, його великої ролі в науково – технічному та технологічному розвитку. Багато американських фірм, які зараз є світовими лідерами у виробництві комп'ютерів, розробці програмного забезпечення, сфери ІТ тощо починали свій розвиток як малі підприємства. І часто їх створення було пов'язане з отриманням не просто малих кредитів, а мікrokредитів.

В Україні є необхідність кредитного забезпечення сектору ІТ, який має колосальний потенціал. Україна вже зараз посіла перше місце в Європі у галузі ІТ-аутсорсингу, що представляє собою передачу робіт з підтримки, обслуговування та модернізації ІТ-інфраструктури в руки спеціалізованих компаній, які займаються програмуванням, створенням сайтів, розробкою, супроводом програмного забезпечення та обслуговуванням техніки, повідомив портал ІТ Outsourcing News. «Україна стала першою країною в Європі в галузі ІТ-аутсорсингу і розробки програмного забезпечення», - йдеться в повідомленні.

«Україна має найбільше і найбільш швидко зростаючу кількість ІТ-фахівців в Європі; очікується, що її ІТ-інженерна робоча сила до 2020 року зросте майже вдвічі – до 200 тисяч», - повідомляє ІТ Outsourcing News. За даними ІТ Outsourcing News, обсяг експорту українського програмного забезпечення до 2015 року сягнув щонайменше \$2,5 млрд.

При цьому близько 80% послуг надаються клієнтам зі США. Безперечно, існує нагальна потреба створення умов для того, щоб розробки українських фахівців в сфері ІТ використовувалися безпосередньо в Україні. А це передбачає активне кредитування цієї сфери з боку українських комерційних банків.

Значним фактором структурної модернізації економіки у світі є створення вільних економічних зон (ВЕЗ) [3; 2]. Процес їх розвитку в Україні був штучно перерваний у 2005 році, без серйозного економічного обґрунтування та з порушенням українського законодавства і міжнародних домовленостей. Хоча за рішеннями судів багато ВЕЗ відновили роботу, інвестиційний клімат країні значно погіршився. Оскільки значна кількість ВЕЗ була орієнтована на залучення іноземного капіталу, довіра інвесторів до гарантій української держави щодо здійснення господарчої діяльності в Україні була суттєво підірвана.

Відношення в Україні до ВЕЗ радикально вирізняється від практики як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. Основною причиною прийняття рішення про ліквідацію ВЕЗ було те, що витрати бюджету на пільги для них не компенсувалися фінансовою віддачею від їх діяльності.

І це, дійсно, було так. Проте досвід зарубіжних країн свідчить, що на перших етапах функціонування це характерно для більшості ВЕЗ в світі. Лише через деякий час їх функціонування вони за рахунок залучення інвестицій, модернізації виробництва тощо забезпечують підвищення ефективності діяльності, покращення фінансових результатів підприємств та посилення їх експортної орієнтації становляться важливими факторами зростання доходів місцевих та державного бюджетів. В Україні не було часу для того, щоб фінансовий та модернізаційний потенціал ВЕЗ був реалізований. Багато з них було ліквідовано невдовзі після створення.

Інший вагомий аргумент проти ВЕЗ - те, що багато з них були пов'язані з корупційною діяльністю, контрабандою. В країну під видом інвестиційних товарів, високотехнологічного обладнання масово завозилися продукти харчування, побутові товари, причому при наданні митних та інших пільг. Це негативно впливало на розвиток вітчизняного виробництва. ВЕЗ розглядали також як один зі шляхів вивезення капіталу з країни.

Але світовий досвід свідчить, що мова йде не про об'єктивні вади ВЕЗ, а про їх українську специфіку. В країні існує велика кількість сфер діяльності, де надвисокий рівень корупції, ліквідація ВЕЗ не призвела ні до зниження контрабанди, ні до припинення виводу капіталів з країни.

Якби ВЕЗ були неефективні, в тому числі у фінансовому відношенні, то масштаби їх діяльності в різних країнах світу не були б настільки значними. Досвід зарубіжних країн свідчить, що ВЕЗ не тільки не є споживачами бюджетних коштів, вони реально забезпечують зростання доходів бюджетів. Тим самим збільшуючи можливості для державного фінансування структурної модернізації економіки.

ВЕЗ в світі є одним з найважливіших факторів залучення іноземних інвестицій. Саме цим можна пояснити стрімке збільшення їх кількості в світі.

Втім, кількісну оцінку динаміці ВЕЗ дати важко, оскільки чіткого визначення самого поняття ВЕЗ немає. Іноді до них відносять лише зони з чіткою територіальною прив'язкою.

Тоді мова йде про так звані особливі економічні зони (ОЕЗ - обмежена територія в регіонах з особливим юридичним статусом по відношенню до іншої території країни і пільговими економічними умовами, включно з податковими і митними пільгами, сприятливими умовами здійснення підприємницької діяльності (реєстрація бізнесу, реєстрація прав власності, отримання дозволів на будівництво, спрощений порядок виходу з бізнесу тощо). Класифікація ОЕЗ нараховує десятки їх форм. Сьогодні існує більш 4 тис. ОЕЗ.

Проте в багатьох країнах в якості ВЕЗ розглядають технопарки, які не обов'язково прив'язані до території (хоча є й технопарки, створені по територіальному принципу, які фактично відіграють роль кластерів). Технопарк – це форма кооперації

великих підприємств та їх наукових підрозділів. Для технопарків, на відміну від технополісів, не обов'язкова, хоча й бажана, кооперація з вузівською наукою. Технопарки грають значну роль в розвитку наукових розробок та їх реалізації при виробництві наукоємної, високотехнологічної продукції.

Україна все ще має досить значний науковий та технологічний потенціал. Тому технопарки могли б зіграти значну роль у його збереженні та розвитку. Без цього ніяка структурна модернізація неможлива, а країна продовжить рухатися по шляху перетворення в сировинний та аграрний придаток розвинених країн. Тим більше, що позитивний досвід розвитку технопарків в Україні є [6].

Зокрема, була відповідна правова база – Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків». Проте в 2005 році, в рамках здійснення загальної політики згортання діяльності ВЕЗ, із закону було виключено ключові положення, які забезпечували функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків. Спроби відновити їх в повному обсязі результатів не дали, здійснювалися лише суто косметичні зміни. Внаслідок цього розвиток технопарків в Україні фактично припинився. Зараз в Україні реально працює менше 10 технопарків, а проблема їх розвитку фактично знята з повістки дня.

Зовсім інше відношення до технопарків в західних країнах. Так, у Франції технопарками є Центри конкурентоспроможності (*Pôles de compétitivité*).

Програма їх створення була розроблена у 2004 році і має своєю метою стимулювання інновацій та співробітництва між підприємствами. В законі про фінанси дано наступне їх визначення: «групування на визначеній території підприємств, установ вищої освіти (державних або приватних, які покликані працювати разом з метою реалізації проектів економічного розвитку та інновацій)». Ефективність діяльності цих центрів оцінюється досить високо. Досить близька система функціонування ВЕЗ у формі технопарків існує в Бельгії. Головна відмінність – їх діяльність регулюється і фінансується не на національному, а на федеральному рівні.

Компаніям, які працюють у бельгійських технопарках, надаються різноманітні пільги, які дозволяють знизити витрати на поточну діяльність. Зокрема, їм надаються в оренду наукові лабораторії та доступ до високотехнологічної інфраструктури, «інкубатори» для розвитку малого бізнесу, підтримка в пошуках джерел фінансування, підтримка місцевої влади та здійснення сприяння на міжнародному рівні, інформаційні та консалтингові послуги. Тобто, мова не йде про фінансування діяльності технопарків. Більш того, в якості однієї з головних цілей їх створення визначається поповнення місцевих бюджетів. Надання дотацій на розвиток технопарків з бюджетів регіонів також практикується, але в дуже обмежених розмірах.

Доки в Україні критикується сама ідея створення ВЕЗ, не без впливу МВФ, вони продовжують активно створюватися та розвиватися у США – в країні, яка досі фактично контролює діяльність Фонду та має можливість заблокувати прийняття будь-якого його рішення.

В США ВЕЗ виникли ще в 30-ті роки минулого століття у вигляді зон вільної торгівлі (ЗВТ).

ЗВТ – це обмежені ділянки національної території, в межах яких встановлюється пільговий, в порівнянні із загальним, режим господарчої, в тому числі, зовнішньоекономічної діяльності. Тобто це торгівельні та виробничо-торгівельні зони, які, залишаючись частиною національної території, з точки зору митного, бюджетно-податкового і фінансового режимів, розглядаються як ті, що знаходяться за межами держави.

Зараз у США активно функціонує 174 ЗВТ, на території яких діє більше 3200 компаній з чисельністю робітників 370 тисяч осіб. У 2012 році через ЗВТ біло

поставлено продукції на суму 732 млрд. дол. Тобто, масштаби діяльності ВЕЗ у до недавнього часу найбільшій економіці світу величезні. Як відомо, у минулому році США втратили свою роль найбільшої економіки, поступившись Китаю, в розвитку якого ВЕЗ зіграли величезну роль.

У 1980 році були створені 4 однотипні ВЕЗ в Шенжене, Чжухае, Шаньтоу, Ксіамене. Коли економіка КНР стала відкритою для міжнародної торгівлі та інвестицій, діяльність ВЕЗ відразу забезпечила значні позитивні результати. У 1981 році на частку 4 ВЕЗ прийшлося 60% притока прямих іноземних інвестицій в Китай.

Експерти Асоціації індустріальних парків України (АІПУ) стверджують, що у будівництві промислових зон є ряд значних переваг, серед яких: створення нових робочих місць, збільшення надходжень до місцевих бюджетів, ріст доходів населення, реалізація проектів регіонального розвитку, розвиток соціальної інфраструктури, розширення сфери послуг, а також формування позитивного іміджу регіону шляхом виробництва високоякісної та конкурентної продукції.

Будівництво парків дасть Україні значний прибуток, зможе вивести на світовий ринок та є вигідним для бізнесу, адже гарантує прозору та просту процедуру набуття прав власності на земельну ділянку в межах індустріального парку.

У Європі індустріальні парки існують з кінця 19 століття (перший був створений в Англії), і країни - сусіди Польща, Угорщина, Чехія, вже створили сотні індустріальних парків за активної фінансової підтримки ЄС.

Законодавче оформлення створення та діяльності індустріальних парків в Україні ще далеко не завершено. Прийнятий Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018-VI законодавчо закріплює поняття «індустріального парку» як однієї з форм залучення інвестицій в облаштування і освоєння земельних ділянок для здійснення промислової та іншої господарської діяльності.

Проте у чинному земельному законодавстві України немає нормативного визначення поняття «землі індустріального парку». Не розкривається юридична природа цієї категорії і в українській доктрині земельного права. Це фактично паралізує процес створення та функціонування індустріальних парків, велику зацікавленість в якому виявляють, перед усім, місцеві органи влади.

Широко поширеною зарубіжною практикою є створення спеціальних управлінських структур, які приймають участь в залученні інвестицій в них та вирішенні інших проблем. В Україні подібні структури поки відсутні.

Безперечно, на початкових етапах формування індустріальних парків важливою, перш за все, в вирішенні інфраструктурних проблем, підведення мереж і комунікацій. Приватні структури, як правило, пасивно відносяться до здійснення інфраструктурних проектів, тому що вони не дають швидкої віддачі. Тому державна підтримка необхідна. В Україні перші створені парки були її позбавлені, що не дало їм можливість ефективно розвиватися.

Але серед багатьох переваг індустріальних парків – те, що індустріальний парк – це, насамперед, земельна ділянка, а не спеціальний податковий режим. Підтримка з боку влади полягає в тому, щоб здійснити інженерну підготовку ділянки, забезпечити поставки газу, електричної та теплової енергії, функціонування системи водовідведення, провести і налагодити транспортні комунікації, побудувати прикладну інфраструктуру (адміністративні будівлі, складські приміщення).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ключовою проблемою структурної модернізації економіки України є її реіндустріалізація на новій технологічній базі. Перспектива домінуючої ролі АПК є такою, що фактично закріплює курс на продовження деіндустріалізації країни та її технологічну відсталість від розвинених країн світу.

Доцільне розширення повноважень Державної регуляторної служби України щодо блокування законодавчих та підзаконних норм, які не відповідають умовам розвитку підприємницької діяльності, на стадії їх розробки, прийняття та реалізації. Це – важлива умова дерегулювання економіки для покращення інвестиційного клімату в країні та залученні за рахунок цього додаткових фінансових ресурсів з метою вирішення проблем структурної модернізації економіки.

Також доцільна фінансова підтримка розвитку технологічних парків, як одного з ключових напрямків структурної модернізації української економіки. У практичному плані доцільно відновити дію положень прийнятого у 1999 році Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків». Як мінімум, доцільно відновити норму, згідно з якою технопарки, їх учасники, дочірні та спільні підприємства не перераховують до бюджету суми податку на додану вартість та податку з прибутку, а зараховують їх на спеціальні рахунки. Ці кошти використовуються виключно на наукову та науково-технічну діяльність, розвиток власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз.

Перспективними напрямками досліджень в сфері структурної модернізації економіки України є аналіз та узагальнення світового досвіду таких її форм, які в Україні досі не використовувалися, зокрема, соціополісів, та визначення перспектив їх створення в Україні. Недостатньо досліджені також питання створення та функціонування кластерів в Україні з урахуванням сучасного світового досвіду.

Список літератури

1. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [Текст] / В.М.Геєць. – К.: НАН України, Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 864 с.
2. Костюнина Г.М. Свободные экономические зоны в мире и России [Электронный ресурс] / Г.М. Костюнина. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2008. – 139 с. – Режим доступа: <http://www.ehd.mgimo.ru/IORManagerMgimo/file?id=99044B3D-B93D-6C66-93F1-D97C2781EBCE>
3. Мир охватил бум свободных экономических зон [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vestifinance.ru/articles/55521>.
4. Промышленная политика европейских стран = Industrial policy of the European countries [Текст] / [под ред. Н.В. Говоровой.]. – М. : Ин-т Европы РАН : Рус. сувенир, 2010. – 214 с. – (Доклады Института Европы = Reports of the Institute of Europe / Учреждение Российской акад. наук, Ин-т Европы РАН; № 259.
5. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання [Текст] / [О.С. Білоусова, В.І. Гаркавенко, А.І. Даниленко та ін.]. – К.: ДННУ «Акад.фін.управління», 2013. – С.9 – 37.
6. Тельнов А. С., Гончарук В.В. Технологічні парки: проблеми та перспективи розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2750/1/035-041.pdf>
7. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку [Текст] : В 3 т. [За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка]. – К.: 2008. – Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / [За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка]. – К.: Фенікс, 2008. – С. 15 – 57.
8. Doing Business Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>

References

1. Heiets, V.M. (2009). *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, state, economy, phenomenology cooperation and development]*. K.: NAN Ukrainy, In-t ekonomiky ta prohozuvannia NAN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Kostjunina, G.M. (2008). *Svobodnye jekonomicheskie zony v mire i Rossii [Free economic zones in the world and Russia]*. *ehd.mgimo.ru*. Retrieved from <http://www.ehd.mgimo.ru/IORManagerMgimo/file?id=99044B3D-B93D-6C66-93F1-D97C2781EBCE> [in Russian].

3. Mir ohvatil bum svobodnyh jekonomicheskikh zon [World gripped boom of free economic zones]. (n.d.). *vestifinance.ru*. Retrieved from <http://www.vestifinance.ru/articles/55521> [in Russian].
4. Govorovoj, N.V. (Eds.). (2010). *Industrial policy of the European countries*. M. : In-t Evropy RAN : Rus. souvenir.
5. Bilousova, O.S., Harkavenko, V.I., & Danylenko, A.I. et.al. (2013). *Ryzyky i zahrozy finansovii bezpetsi sektoru derzhavnykh finansiv ta shliakhy yikh podolannia [The risks and threats to the financial security of the public finance sector and how to overcome them]*. K.: DNNU «Akad.fin.upravlinnia» [in Ukrainian].
6. Telnov, A.S., & Honcharuk, V.V. (n.d.). Tehnologichni parki: problemi ta perspektivi rozvitku [Technology parks: problems and prospects]. *elar.khnu.km.ua*. Retrieved from <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2750/1/035-041.pdf> [in Ukrainian].
7. Danylenka, A.I. (Eds.). (2008). *Fiscal policy and taxation-budget leverages of its implementation*. (Vol.1). K.: Feniks.
8. Doing Business Ukraine (n.d.). *doingbusiness.org*. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine> [in English].

Volodymyr Gamaliy, Professor, Doctor of Physical and Mathematical Sciences
Kirovohrad National Technical University, Kirovohrad, Ukraine

Oleksandr Koshik, Research Scientist, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
"Institute of Economics and Forecasting" of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Nina Leginkova, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
Kirovohrad Flight Academy of the National Aviation University, Kirovohrad, Ukraine

Analysis of the Committing of Structural Modernization of Ukraine's Economy

Independent Ukraine inherited from the Soviet Union extremely distorted economic structure outdated production apparatus with extremely high level in the wearout. In 1992 - 2013 years structural deformation only intensified, which found its expression in the so-called "negative restructuring". There was increase in the share raw materials industries and low-processed industries with the low share of added value. The specific share of high-tech and knowledge-intensive industries with high added value decreased. Overall, gradual deindustrialization fixed in the country.

The situation has deteriorated in the 2014-2015 years because of significant loss of production potential in Crimea and in the area of ATO and because of economic policies, including industrial one. There was a collapse of industrial production. A key obstacle for the implementation of structural modernization of the economy and reindustrialization is lack of investment, both foreign and domestic. Despite all efforts it was impossible to improve the investment climate in Ukraine. In the latest ranting Doing Business Ukraine ranked 83 place, rising only in 4 steps. A significant factor of structural modernization of the economy in the world is creation of free economic zones (FEZ). The process of their development in Ukraine was artificially interrupted in 2005. There is an urgent need in its restoration in terms of acute shortage of financial resources in the country. Industrial parks can play an important role. Today in Ukraine there are 12 industrial parks, but in fact only four of them function.

Perspective directions of research in the field of structural modernization of Ukraine's economy is analysis and synthesis of world experience in such forms, which were not used in Ukraine, especially sociopolises and determination of prospects of creating them in Ukraine. Also the questions of creation and functioning of clusters in Ukraine with the modern world experience are not enough explored.

structural modernization, investments, free economic zones, technoparks, industrial parks

Одержано (Received) 15.05.2016

Прорецензовано (Reviewed) 25.05.2016

Прийнято до друку (Approved) 26.05.2016